

פרשת ויחי תשפ"א
קבורת יעקב ויוסף

In memory of R. Pinchas ben R. Reuven HaKohen ז"ל

בראשית פרק לז

(א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוַרֵי אֲבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : (ב) אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעָה עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אֶחָיו בְּצֹאן וְהָיָא נָעַר אֶת בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָם רָעָה אֶל אֲבִיָּהֶם :

רש"י
(א) **וישב יעקב וגו'** - אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים [הגונים] וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורים, פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא

בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב הפשטני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולו, מה כתיב למטה (פסוק ב) אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם): (ב) **אלה תולדות יעקב** - אלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל יישוב. סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגוי על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר פשוטו של מקרא להיות [דבר] דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים, אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה (פד ו). ועוד נדרש בו וישב ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה אומר הקדוש ברוך הוא לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: **והוא נער** - שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: **את בני בלהה** - כלומר ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותו והוא מקרבן: **את דבתם רעה** - כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה. על אבר מן החי (לעיל פסוק לא) וישחטו שעיר עזים במכירתו, ולא אכלוהו חי. ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, (תהלים קה ז) לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שספר עליהם, (להלן לט ז) ותשא אשת אדוניו וגו': **דבתם** - כל לשון דבה פרלידיי"ץ בלע"ז [רכילות] כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר: **דבה** - לשון (שיר ז י) דובב שפתי ישנים:

בראשית פרק נ

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יָמֵי בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרַעֲה לֵאמֹר אִם נָא מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְרַעֲה לֵאמֹר : (ה) אֲבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֲעִלֶּה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אֲבִי וְאֲשׁוּבָה : (ו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ : (ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אֲבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כֹּל עַבְדָּי פְּרַעֲה זָקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זָקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם : (ח) וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אֲבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקִרְם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן : (ט) וַיַּעַל עִמּוֹ גַם רָקִב גַּם פְּרִשִׁים וְיָהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד : (י) וַיָּבֵאוּ עַד גֵּרֹן הָאֵטֹד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבֵל שְׁבַעַת יָמִים : (יא) וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֲבֵל בְּגֵרֹן הָאֵטֹד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל כְּבֹד זֶה לְמִצְרָיִם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה אֲבֵל מִצְרָיִם אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן : (יב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם : (יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנֵי אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֵת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחִתִּי עַל פְּנֵי מִמְרָא : (יד) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאֶחָיו וְכָל הָעֲלִים אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת אֲבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת אֲבִיו : (טו) וַיֵּרָאוּ אַחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיָּהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהִשָּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ : [...] (כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פְּקֹד פְּקֹד אֶתְכֶם וְהַעֲלֶה אֶתְכֶם מִן הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבְרָהָם לֵאמֹר וְהַעֲלֶה אֶתְכֶם אֶתְכֶם וְהַעֲלֶתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה : (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בְּאֶרֶן בְּמִצְרָיִם :

רש"י
(ה) **אשר כריתי לי** - כפשוטו כמו (שמות כא לג) כי יכרה איש. ומדרשו עוד מתיישב על הלשון, כמו אשר קנית. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה, ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: (ו) **כאשר השביעך** - ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן עבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (דף לו ב): (ז) **גרון האטוד** - מוקף אטודין היה. ורבותינו דרשו על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב, עמדו כולן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים: (יב) **כאשר צום** - מהו אשר צום: (יג) **וישאו אתו בניו** - ולא בני בניו, שכך צום אל ישאו מטתי, לא איש מצרי, ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, שלשה למזרח וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו (במדבר ב ב) איש על דגלו באותות, באות שמסר להם אביהם לישא מטתו: (יד) **הוא ואחיו וכל העלים אתו** - בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר (לעיל פסוק ז) ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך (שם ח) כל בית יוסף [המשך רש"י <<<

רש"י לבראשית פרק נ [המשר]

ואחיו, אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד : (טו) **ויראו אחי יוסף כי מת אביהם** - מהו ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן : **לו ישטמנו** - שמא ישטמנו. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון (לעיל ל לד) לו יהי כדבריד, (שם כג יג) לו שמעני, (יהושע ז ז) ולו הואלנו, (במדבר יד ב) לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אם ואולי, כגון (דברים לב כט) לו חכמו, (ישעיה מח יח) לו הקשבת למצותי, (שמואל ב' יב) ולו אנכי שוקל על כפי. ויש לו משמש בלשון שמא לו ישטמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו (לעיל כד לט) אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא, ויש אולי לשון בקשה כגון (שמואל ב' טז יב) אולי יראה ה' בעניי, (יהושע יד יב) אולי ישיב ה' אותי, הרי הוא כמו, (לעיל ל לד) לו יהי כדבריד, ויש אולי לשון אם, (לעיל יח כד) אולי יש חמשים צדיקים :

במדבר רבה – נשא פרשה יד סימן ה

יעקב ויוסף שניהם היו צדיקים גמורים ושניהם היו דומים זה לזה אתיאי כההיא דאמר ר' שמואל בר נחמני (בראשית לו) אלה תולדות יעקב יוסף, לא היה צריך קרייה למימר אלא אלה תולדות יעקב ראובן, למה נאמר אלה תולדות יעקב יוסף ללמדך שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר מה יעקב נולד מהול אף יוסף נולד מהול מה זה היתה אמו עקרה אף זה היתה אמו עקרה, מה זה נתקשית אמו מצער עיבורה אף זה נתקשית אמו בשעת הלידה, מה זה ילדה אמו שנים אף זה ילדה אמו שנים, מה זה אחיו מבקש להרגו אף זה אחיו מבקשים להרגו, זה אחיו שונא אותו וזה גם כן זה רועה וזה רועה, זה נשטם וזה נשטם, זה נגנב ב' פעמים (שם לא) גנובתי יום וגנובתי לילה וזה נגנב שתי פעמים (שם מ) כי גנב גנבתי וגוי זה נתברך ב' ברכות וזה נתברך ב' ברכות זה יוצא חוצה לארץ וזה יצא חוצה לארץ זה נשא אשה בחוצה לארץ זה יוצא חוצה לארץ זה נשא אשה בחוצה לארץ זה הוליד בנים בחוצה לארץ זה הוליד בנים בחוצה לארץ זה לוו אותו מלאכים וזה לוו אותו מלאכים זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל על ידי חלום זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו זה ירד למצרים וזה ירד למצרים זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב זה השביע בנו וזה השביע אחיו זה מת במצרים וזה מת במצרים זה נחנט וזה נחנט זה עלו עצמותיו וזה עלו עצמותיו הא לפי שהיה יוסף דומה לאביו לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף ולכך נאמר שניהם מלאים וגוי על יעקב ויוסף, כף אחת כנגד כף ימינו ששם על ראש אפרים ולמה קרי ליה אחת שהיא חשובה מן יד השמאל, עשרה זהב כנגד י' תיבות שיש מן (שם מח) וישלח ישראל את ימינו עד והוא הצעיר, מלאה קטרת שראה יעקב דבר זה ברוח הקודש שראוי היה אפרים שיניח ימינו על ראשו וכה"א שכל את ידיו כי מנשה הבכור השכילו ידיו לרוח הקדש כמה דתימא (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי, פר אחד בן בקר כנגד אברהם כו' שנא' (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם, איל אחד כנגד יצחק שכתוב בו (שם כב) ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו, כבש אחד כנגד יעקב דכתיב ביה (שם ל) והכשבים הפריד יעקב...